РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, старшого дослідника,

асистента кафедри інтелектуальної власності

та інформаційного права

Навчально-наукового інституту права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Зерова Костянтина Олександровича

на дисертацію

СМІРНОВА ІГОРЯ СЕРГІЙОВИЧА

"ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН, ЩО ВИНИКАЮТЬ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ БЛОКЧЕЙН – ТЕХНОЛОГІЇ"

поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань

Спеціальність – 081 «Право»

Галузь знань 08 Право

Актуальність обраної теми дослідження зумовлена стрімкою цифровою трансформацією суспільних відносин та необхідністю правового осмислення блокчейн-технології як одного з найбільш впливових «сучасних» складових регулювання інформаційних відносин. У світі, де технології розвиваються швидше за законодавство, виникає гострий «регуляторний розрив», що потребує розробки нових концептуальних підходів до регулювання інформаційних відносин. Децентралізована природа блокчейну кидає виклик традиційним правовим інститутам, заснованим на територіальності та централізованому контролі. Тематика дослідження є надзвичайно вчасною для України, яка активно впроваджує цифрові інструменти у державному управлінні та прагне створити привабливу юрисдикцію для криптоактивів.

Блокчейн став не просто технічним засобом, а радше середовищем виникнення специфічних інформаційних зв'язків, що потребують особливого режиму захисту та верифікації. Актуальність роботи підсилюється необхідністю гармонізації вітчизняних норм із європейськими стандартами, зокрема у сферах

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Вх. № 680 „Ш2"
«27» 07 2026 р.

де блокчейн використовується для забезпечення прозорості реєстрів та необхідністю конкретних пропозицій щодо вдосконалення інформаційного законодавства України.

З огляду на вищенаведене є підстави стверджувати, що обрана автором тема дослідження має значний рівень актуальності.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертантом, є аргументованими та переконливими. У роботі для обґрунтування було використано широке коло вітчизняних та зарубіжних наукових джерел у сфері ІТ-права, законодавства України та Європейського Союзу.

Загалом кількість використаних джерел становить 185 найменувань, переважно іноземних джерел, що безумовно свідчить про достатню аналітичну роботу автора при підготовці дисертаційного дослідження та розкриття його проблематики.

Автор дисертаційного дослідження продемонстрував високий теоретичний рівень викладу матеріалу, вміння застосовувати наукові методи пізнання об'єктивної дійсності: історико-правовий, системно-структурний, формально-логічний, порівняльно-правовий, аналізу та синтезу; аналізувати наукові джерела та нормативно-правові акти, аргументовано відстоювати власну наукову позицію, а також формулювати теоретичні висновки.

Використання широкого спектру методів пізнання позитивно вплинуло на ступінь обґрунтованості одержаних результатів.

Оцінка новизни результатів наукового дослідження.

Оцінюючи обґрунтованість наукових положень дисертації, слід наголосити на тому, що висновки, положення і пропозиції автора є новими, достовірними, належно обґрунтованими і логічно сформованими. Зміст і форму, в якій подано висновки, можна визнати вдалими.

Наукова новизна обумовлюється тим, що дисертація є одним із перших в українській правовій науці комплексних досліджень правового регулювання інформаційних відносин, що виникають у зв'язку із застосуванням блокчейн-

технології, а у результаті проведеного дослідження визначено дуалістичну правову природу блокчейн-технології; систематизовано типологію об'єктів інформаційних відносин; виявлено три типи регуляторних підходів; запропоновано три сценарії міжнародної гармонізації; виявлено специфіку механізму консенсусу.

Автором обґрунтовано, що блокчейн-технологія має дуалістичну правову природу як інфраструктури децентралізованого зберігання даних та системи взаємодій на основі нових механізмів довіри. Це зумовлює необхідність комплексного правового регулювання, що поєднує технологічну нейтральність з урахуванням ключових характеристик: децентралізації, криптографічного захисту, незмінності даних та можливості автоматизованого виконання умов.

Серед них найбільш вагомим слід визнати належно обґрунтовані, сформульовані і висловлені позиції щодо типології суб'єктів та об'єктів блокчейн-відносин. Обґрунтовано неможливість визнання смарт-контрактів суб'єктами правовідносин, натомість виділено різноманітні категорії об'єктів: смарт-контракти як програмні об'єкти, цифрові активи як інформаційні ресурси з економічною цінністю, NFT як специфічних об'єктів подвійної правової природи.

Можемо цілковито підтримати висновок автора, що інститут цивільно-правової відповідальності у блокчейн-середовищі характеризується специфічними підставами (порушення умов смарт-контракту, неправомірне використання ключів, недотримання протоколів) та особливим розподілом ризиків через автономію учасників у прийнятті рішень.

Заслуговує на увагу те, що автором виявлено специфіку механізму консенсусу як правового явища у блокчейн- середовищі, що полягає у заміні традиційного нотаріального засвідчення чи судового підтвердження автентичності інформації на розподілену систему верифікації через алгоритмічні протоколи (Proof of Work, Proof of Stake), що створює нову парадигму підтвердження достовірності правочинів без участі довірених третіх осіб;

Актуальним також є висновок, що перспективи міжнародної гармонізації регулювання блокчейн-технологій пов'язані з формуванням глобальної регуляторної екосистеми. Найбільш імовірним є сценарій регіональної

гармонізації з формуванням регуляторних блоків, що відповідає загальним тенденціям розвитку глобального фінансового регулювання.

У дисертаційному дослідженні багато й інших цікавих та слушних висновків та пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання функціонування блокчейн-технології в Україні та ЄС.

Оцінка обґрунтованості наукових положень, висновків і пропозицій дисертації та їх достовірності.

Досягнення визначеної мети та завдань дисертаційного дослідження забезпечується системою методів наукового пізнання. Основні положення та структурні елементи дисертації відповідають об'єкту й предмету дослідження. Зміст дисертації, наукових праць, опублікованих за темою дослідження підтверджують обґрунтованість наукових положень і висновків дисертації. У представленій роботі дисертанту вдалося розробити та сформулювати наукові положення, висновки та пропозиції, які відповідають критерію їх новизни, і, в сукупності, вирішують виявлену наукову проблему. Ґрунтовні висновки свідчать про аналіз достатньої кількості наукових джерел, серед яких міжнародні та регіональні документи, національне законодавство та судова практика, вітчизняна та зарубіжна правова доктрина. Достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій обумовлюється вірно обраною методологією, ретельним аналізом вірно обраної літератури.

Структура дисертації є послідовною, логічно обґрунтованою і обумовлена завданнями та метою дослідження.

Дисертаційна робота складається з вступу, чотирьох розділів, що об'єднують дванадцять підрозділів, висновків до них та загальних висновків дисертації, списку використаних джерел.

У першому розділі проаналізовано теоретико-правові основи блокчейн-технології як унікального феномену сучасного інформаційного суспільства. З урахуванням етапів розвитку розподілених реєстрів досліджено базові принципи блокчейну (децентралізація, незмінність записів, криптографічний захист) та їх безпосередній вплив на правовідносини, що формуються в цьому технологічному середовищі. Доведено, що розуміння сутності блокчейну та

пов'язаних із ним інформаційних процесів дозволяє визначити особливості правового статусу учасників (користувачів, майнерів, розробників, регуляторів), їхні взаємні права й обов'язки, та з'ясувати роль інформаційного компонента в цифрових правочинах.

Другий розділ присвячено цивільно-правовим аспектам використання блокчейн-технологій, зокрема розкрито правову природу віртуальних активів (криптовалют, токенів, NFT). Запропоновано класифікацію віртуальних активів за функціональним призначенням, економічною сутністю, ліквідністю та можливістю використання як засобу платежу. Особливу увагу зосереджено на смарт-контрактах: обґрунтовано їх розуміння як електронної форми правочину, де умови зафіксовано у програмному коді, а виконання відбувається автоматизовано. Виявлено, що відсутність спеціального законодавчого регулювання смарт-контрактів створює правові ризики, пов'язані з визначенням волевиявлення сторін, механізмами внесення змін та вирішенням спорів. Доведено, що смарт-контракти можуть стати ефективним інструментом забезпечення виконання зобов'язань у різних сферах – від фінансових операцій до управління правами інтелектуальної власності.

Третій розділ зосереджено на міжнародно-правовому досвіді та механізмах захисту прав учасників блокчейн-відносин. Здійснено порівняльний аналіз моделей регулювання криптовалют і децентралізованих фінансів у різних юрисдикціях: Європейському Союзі (директиви, регламент MiCA), США (підходи SEC, CFTC), Китаї (обмеження криптодіяльності при розвитку державного цифрового юаня), а також у Швейцарії, Сінгапурі та Японії. Встановлено, що відсутність гармонізованих міжнародних стандартів у сфері блокчейну спричиняє колізії правових норм, ускладнює транскордонні операції та потребує активнішої ролі міжнародних організацій (FATF, ISO, WIPO). Досліджено питання захисту інтелектуальної власності у Web3, регулювання NFT та цифрових контент-платформ, а також проблематику забезпечення конфіденційності даних, включаючи конфлікт із вимогами GDPR щодо "права на забуття".

Четвертий розділ присвячено перспективам удосконалення правового

регулювання блокчейн-технологій в Україні. Проаналізовано сучасний стан нормативно-правової бази, включаючи Закон України "Про віртуальні активи", підзаконні акти та роль регуляторних органів. Сформульовано рекомендації щодо впровадження "регуляторних пісочниць" для блокчейн-проєктів, що дозволить тестувати інноваційні рішення з мінімальними ризиками. Обґрунтовано доцільність розвитку концепції smart government через впровадження блокчейну в державні реєстри, публічні закупівлі та електронне голосування. Доведено, що інтеграція децентралізованих технологій у державний сектор сприятиме підвищенню прозорості, зменшенню корупційних ризиків та оптимізації адміністративних процедур.

Такий підхід до визначення структури і змісту дослідження є логічним та послідовним, що дозволило всебічно висвітлити значне коло актуальних питань. Дисертаційне дослідження містить низку наукових положень, що мають важливе науково-теоретичне значення і практичну спрямованість.

Представлене дисертаційне дослідження свідчить про ґрунтовне та комплексне опрацювання джерельної бази, що свідчить про аналітичну роботу автора при підготовці роботи та є цілком достатнім для досягнення поставлених завдань наукового дослідження.

Отже, в цілому ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих у дисертації є достатньо високим, пропозиції зроблені на належному науковому рівні. Дисертаційна робота виконана згідно встановлених вимог, завершується науковими висновками, пропозиціями щодо удосконалення чинного законодавства.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що вони можуть бути покладені в основу подальших наукових досліджень у сфері інформаційного та ІТ-права. Крім того, висновки та пропозиції, зроблені за результатами проведення наукової роботи, можуть бути використані у правотворчій діяльності з метою удосконалення законодавства України в сфері у сфері інформаційного та ІТ-права. Одержані результати дослідження можуть використовуватись під час вирішення судових справ, пов'язаних зі здійсненням та захистом прав в ІТ, а також у науково-дослідницькій діяльності – у

подальшому теоретичному дослідженні актуальних проблем ІТ- права, права інтелектуальної власності, інформаційного права; освітньому процесі – для викладання та підготовки навчально-методичних матеріалів таких дисциплін як «Інформаційне», «Право інтелектуальної власності», «Цивільне право», «Захист прав в ІТ-індустрії» для студентів вищих юридичних та економічних; правотворчому процесі.

Повнота викладу результатів дисертаційного дослідження в опублікованих працях. Кількість публікацій, їх повнота, апробація результатів дисертації відповідають встановленим нормативним вимогам. Зокрема, основні положення, висновки та наукові результати, що містяться у дисертаційному дослідженні, відображено у трьох наукових статтях, опублікованих у фахових наукових виданнях України, одній іноземній науковій статті, а також апробовано у семи доповідях на міжнародних і всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях, круглих столах й інших наукових заходах.

Аналіз дискусійних положень та основні зауваження. Позитивно оцінюючи актуальність і високий науковий рівень проведеного Смірновим Ігорем Сергійовичем дослідження, обґрунтованість і достовірність, наукову новизну, теоретичну та практичну значимість результатів для вирішення низки правових проблем у сфері ІТ-права, звернемо увагу на дискусійні моменти і висловимо зауваження щодо окремих положень роботи:

На стор. 50 роботи дисертант зазначає, що «правова природа смарт-контрактів визначається їх статусом як програмного коду, що виступає **формою договору»**. На нашу думку, потребує додаткового уточнення та розмежування форми договору (яка в даному випадку є цифровою) та інструментом автоматизованого виконання вже існуючого договору. Крім того, потребує додаткової аргументації пропозиція автора, викладена на стор. 166 роботи доповнити ст. 639 ЦК України щодо укладення договору у формі смарт-контракту

На стор. 100 роботи дисертант вказує, що для забезпечення ефективного спадкування віртуальних активів використовуються, зокрема смарт-контракти з функцією спадкування. Дана теза вбачається доволі дискусійною, адже «код» не може «знати» всіх осіб, які мають право на обов'язкову частку у спадщині. Якщо

смарт-контракт автоматично перекаже кошти чи інші активи на криптогаманець спадкоємця за заповітом, як інші законні спадкоємці зможуть реалізувати свої права на частку?

На стор. 139 роботи дисертант слушно піднімає питання сумісності між GDPR та блокчейном. Як одне із запропонованих рішень пропонуєтьсязберігання даних поза блокчейном (off-chain). Однак залишається таким, що потребує додаткового уточнення як забезпечити юридичну достовірність реєстру, якщо ключова інформація з нього може бути видалена на вимогу суб'єкта даних і зберігатись в інших сховищах.

На стор. 167 роботи автор пропонує Внести зміни до ЗУ "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" , доповнивши його розділом про "Децентралізовані автономні організації" (ДАО) як особливу форму Товариства з обмеженою відповідальністю. Водночас «Анонімність учасників блокчейн-відносин створює проблему верифікації їх правосуб'єктності як умови дійсності правочинів» (стор. 78). Навіть у випадку ТОВ існують випадки коли виконавчий орган чи учасники товариства (проникнення за корпоративну вуаль) мають нести юридичну відповідальність. Потребує окремого грунтовного дослідження то хто ж може / має нести юридичну відповідальність у ДАО якщо учасники є анонімними?

На стор. 189 роботи автор пропонує внести зміни до процесуальних кодексів, визначивши «блокчейн-записи як особливий вид електронних доказів», проте не наводить опис процедури верифікації автентичності таких записів та критеріїв їх оцінки.

Водночас висловлені зауваження спрямовані на уточнення окремих пропозицій автора і не торкаються концептуальних положень дисертації, а тому не впливають на її загальну високу позитивну оцінку.

Результати дисертації Смірнова Ігоря Сергійовича мають як теоретичне, так і практичне значення, розвивають доктрину інформаційного та ІТ- права та можуть бути використані у подальших теоретичних дослідженнях і практиці у проаналізованій сфері.

Загальний висновок дисертаційного дослідження. Смірнова Ігоря Сергійовича є самостійним, завершеним науковим дослідженням, в якому самостійні, науково обґрунтовані результати, спрямовані на вирішення конкретного наукового завдання щодо охорони авторського права в контексті євроінтеграційних процесів. Враховуючи наведене, можна стверджувати про достатній рівень науковості та обґрунтованості висловлених автором у дисертації наукових суджень, положень, висновків і рекомендацій. Основні положення дисертації, належним чином були відображені у наукових працях, їх кількість відповідає відповідним вимогам. Висновки дисертаційної роботи містять необхідні ознаки наукової новизни та є авторськими. Підготовлені дисертантом пропозиції можуть бути використані у законотворчій та правозастосовній практиці, науково-дослідній роботі та навчальному процесі.

Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження Смірнова Ігоря Сергійовича відповідає встановленим для такого виду робіт вимогам. Дисертаційне дослідження пройшло необхідну апробацію.

Дисертація оформлена відповідно до вимог, які ставляться до такого роду робіт МОН України, вирізняється грамотною юридичною мовою. Автор вміло використовує професійну лексику і термінологію, подає матеріал логічно і доступно для сприйняття.

Таким чином, дисертацію Смірнова Ігоря Сергійовича можна охарактеризувати як самостійну завершену кваліфіковану наукову працю, яка містить результати проведених автором ґрунтовних досліджень і є важливим внеском як у науку права інтелектуальної власності загалом, так і у регулювання чинним законодавством України відносин у названій сфері.

Вищезазначене дає підстави для висновку, що дисертація Смірнова Ігоря Сергійовича "Правове регулювання інформаційних відносин, що виникають у зв'язку із застосуванням блокчейн – технології" за своїм змістом, науковими результатами, новизною та іншими показниками відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам п. 10 Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23

березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283) та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

РЕЦЕНЗЕНТ:

кандидат юридичних наук, старший дослідник,
асистент кафедри інтелектуальної власності
та інформаційного права
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка **Костянтин ЗЕРОВ**

Підпис засвідчую
Вчений секретар ННІП
КАРАУЛЬНА
27.07

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Вх. № 680 «ИГ»
«27» 07 2026 р.